

Selvitys kuntien toimista ja resursseista vieraslajien torjunnassa Hämeen ELY-keskuksen toimialueella

Marraskuussa 2017 toteutettiin Hämeen ELY-keskuksen toimialueen kunnille vieraslajien torjuntaa koskeva kysely. Sen avulla kartoitettiin alueen kuntien toimia ja resursseja haitallisten vieraslajien torjunnan suhteen. Tavoitteena oli saada tilanteesta kokonaiskuva, minkä pohjalta voidaan suunnitella tarvittavia jatkotoimia. Vieraslajien torjunnassa painotettiin jättiputkea, muitakaan vieraslajeja silti unohtamatta.

Vieraslajeihin liittyviä säädöksiä

Suomen vieraslajilaki eli Laki vieraslajeista aiheutuvien riskien hallinnasta (1709/2015) tuli voimaan 1.1.2016 (4 § ja 5 § osalta 1.1.2017). Vieraslajilain 3 §:n nojalla vieraslajia ei saa pitää, kasvattaa, istuttaa, kylvää tai muulla vastaavalla tavalla käsitellä siten, että se voi päästä ympäristöön. Lain 4 §:n huolehtimisvelvollisuuden nojalla kiinteistön omistajan tai haltijan on huolehdittava kohtuullisista toimenpiteistä kiinteistöllä esiintyvän haitallisen vieraslajin hävittämiseksi tai sen leviämisen rajoittamiseksi. Myös toimijan on 5 §:n mukaan huolehdittava, ettei hänen tuottamansa tai luovuttamansa tuotteen tai aineiston mukana leviä haitallista vieraslajia. Lain 7 §:n nojalla elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus valvoo vieraslajiasetuksen ja tämän vieraslajilain noudattamista.

Suomen kansallisessa vieraslajistrategiassa (2012) on listattu 157 Suomessa esiintyvää haitallista vieraslajia, jotka aiheuttavat selvästi todennettavia välittömiä tai välillisiä haittavaikutuksia. Lisäksi Suomessa on n. 123 tarkkailtavaa tai paikallisesti haitallista Suomen alkuperäislajistoon kuulumatonta lajia, jotka voivat aiheuttaa välitöntä tai välillistä haittaa. Haitallisista vieraslajeista maaympäristöjen haitallisia vieraskasveja on 24 kpl ja tähän listaan kuuluvat mm. jättiputket, jättipalsami ja komealupiini.

Osa haitallisista vieraslajeista on todettu niin haitallisiksi, että tarvitaan nopeasti tehokkaita toimenpiteitä niiden leviämisen estämiseksi ja haittojen torjumiseksi. Näihin erityisen haitallisiin vieraslajeihin kuuluvat mm. jättiputket ja espanjansiruetana.

EU:n asetus haitallisten vieraslajien tuonnin ja leviämisen ennalta ehkäisemisestä ja hallinnasta tuli voimaan vuoden 2015 alusta. Asetuksen mukainen ensimmäinen EU:n kannalta merkityksellisten haitallisten vieraslajien luettelo tuli voimaan 3.8.2016, sisältäen 37 lajia. Luetteloa täydennettiin 12 uudella lajilla 2.8.2017. Luettelon lajit on säädetty haitallisiksi vieraslajeiksi koko EU:n tasolla ja niiden maahantuonti, kasvatus, myynti, muu hallussapito sekä ympäristöön päästäminen on kielletty. Niistä Suomessa tavattavia kasveja ovat mm. persianjättiputki, armenianjättiputki, kaukasianjättiputki ja jättipalsami.

Jättiputket on luokiteltu merkityksellisen haitallisiksi niin EU:n tasolla kuin Suomen kansallisellakin tasolla. Niissä ilmenee kaikki haitallisten vieraslajien aiheuttamat ongelmat – taloudelliset, terveydelliset ja sosiaaliset vaikutukset sekä vaikutukset luonnon monimuotoisuuteen. Näistä syistä niiden torjunnan painottaminen on perusteltua.

Lisätietoa: <http://mmm.fi/vieraslajit>
http://mmm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/eu-taydensi-torjuttavien-vieraslajien-luettelo
<https://www.vieraslajit.fi/fi/node/26>
<https://www.vieraslajit.fi/fi/node/27>

Tiedot esiintymistä

Kyselyn perusteella kuntien tiedot alueensa vieraslajiesiintymistä vaihtelevat. Osa kunnista on kartoittanut vieraslajien esiintymiä kampanjanomaisesti ja järjestelmällisesti mm. asukaskyselyn avulla. Osa puolestaan on koonnut tietoja yksittäisten ilmoitusten ja havaintojen myötä. Kuntien omilta mailta esiintymät ovat ilmeisesti kohtalaisen hyvin tiedossa mutta yksityisten kiinteistönomistajien mailta tieto on vähäisempää. Tilanteen

mukaan ilmoitettuja esiintymätietoja pyritään myös tarkastamaan paikanpäällä. Tietojen hallintatavat vaihtelevat taulukoista paikkatietoaineistoihin. Esiintymätietoja on tallennettu myös vieraslajit.fi -sivustolle. Jättiputkiesiintymien määrät vaihtelevat muutamasta jopa lähes kolmeen sataan (esim. Kärkölä 4, Forssa 17, Riihimäki 15, Hämeenlinna n. 160 ja Lahti n. 290).

Kuntien torjuntatoimet

Kyselyn perusteella kuntien resurssit ovat hyvin rajalliset. Taloudelliset ja työvoimaresurssit ovat suurimmat esteet vieraslajien torjuntaan liittyvässä toiminnassa. Vieraslajien torjunnan hyväksi on yleisesti pyritty kuitenkin tekemään jotain. Parhaimmillaan toiminta on aktiivista ainakin kunnan omien maiden osalta, kuten Hämeenlinnassa ja Riihimäellä. Kasvit eivät levitessään tunne kiinteistöjen rajoja. Siksi niiden hävittämisen ja leviämisen rajoittamisen kannalta tehokkainta on, että kunta järjestää ja kustantaa torjunnan myös yksityisten kiinteistönomistajien mailla, kuten Lahdessa toimitaan. Tähän hyvin harvan kunnan resurssit kuitenkin riittävät. Rajalliset resurssit hankaloittavat suunnitelmallista ja pitkäjänteistä torjuntatyötä sekä aktiivista seuranta- ja tiedottamista.

Ostopalveluna toteutettu vieraslajien torjunta on todettu hyväksi, toimivaksi ja kunnan kannalta vaivattomaksi toimintatavaksi. Kaivattaisiin vain lisää asialle omistautuneita toimijoita, jotka hoitavat sopimuksen mukaan mm. vieraslajien kartoituksen, torjunnan, seurannan ja kohdetietojen ylläpidon. Vieraslajien torjunnasta kiinnostuneista toimijoista kunnissa on niukasti tietoa. Luontoturva Ky:n lisäksi mahdollisina toimijoina esiin nousivat lähinnä yhdistykset ja mökkitalokkarit. Hyviä kokemuksia on saatu torjuntatyön toteuttamisesta myös kuntouttavan työtoiminnan ja oppilaitosyhteistyön voimin. Kokemukset kuntalaisten talkootoiminnasta vaihtelevat. Talkootoiminta voi olla ihan toimivaa tai järjestelyiltään työlästä ja kustannus-hyöty -suhteeltaan heikkoa. Kuntien resurssien niukkuudesta johtuen aktiivisia kuntalaisia ja talkootoimintaa kuitenkin tarvitaan. Parhaiten talkootoiminta sopii esim. jättipalsamin ja komealupiinin torjuntaan.

Torjuntamenetelmät

Hyväksi havaittuja torjuntamenetelmiä ovat mekaanisten menetelmien ja torjunta-aineen (RoundUp) käyttö yhdessä tai erikseen kohteen laadusta ja laajuudesta riippuen. Jättiputken torjunnassa käytetyt menetelmät ovat kitkentä, kaivaminen, kukintojen poistaminen, niitto, peittäminen ja torjunta-ainekäsittely. Torjunta-ainekäsittely on suosituin menetelmä mutta se ei sovellu kaikille kohteille, esim. pohjavesialueilla ja vesistöjen läheisyydessä. Kitkentä, kaivaminen ja peittäminen ovat ympäristöystävällisempiä ja tehokkaampia menetelmiä, vaikka vaativatkin enemmän työtä ja aikaa. Torjuttavien kohteiden määrästä ja laadusta sekä torjuntamenetelmistä riippuen vuosikustannukset voivat olla muutamasta tuhannesta eurosta ylöspäin. Kohteiden tilaa pyritään seuraamaan vuosittain.

Lisätietoa: <https://www.vieraslajit.fi/fi/ohjeita-ja-oppaita>
<http://vieraslajit.fi/lajit/MX.41695/show>
<http://vieraslajit.fi/lajit/MX.39158/show>

Opinnäytetyö jättiputken torjunnasta
<http://www.theseus.fi/handle/10024/98923>

Opinnäytetyö Riihimäen kaupungin vieraslajikartoituksesta
<http://www.theseus.fi/handle/10024/139418>

Tiedon saatavuus ja tiedotus

Tiedon saatavuutta vieraslajeista ja niiden torjuntakeinoista pidetään riittävänä. Yksityisiä kiinteistönomistajia neuvotaan ja ohjeistetaan kirjallisesti ja/tai suullisesti aina tarpeen mukaan.

Vieraslajiasioista tiedotetaan kunnissa eri tavoin. Tiedotuskanavina toimivat kuntien nettisivut, erilaiset tapahtumat, näyttelyt, paikallislehdet, esitteet ja yleisöluennot. Tarpeelliseksi katsotaan kuitenkin yksityisille kiinteistönomistajille suunnatun tiedotuksen lisäämistä edelleen.

Suurimmat haasteet

Kyselyn perusteella suurimmat haasteet torjuntatyön toteuttamiselle ja jatkuvuudelle ovat taloudellisten ja työvoimaresurssien niukkuus, toimijoiden vähyyys, toiminnan organisointi ja vaikeasti aktivoitavat kiinteistönomistajat. Kasvijätteen käsittelyyn ja oikeanlaiseen hävittämiseen vieraslajien torjunnan yhteydessä kaivataan lisätietoa. Kuntalaisten aktivointiin talkootoimintaan ja vieraslajien torjuntaan omilta kiinteistöiltään tarvitaan lisää toimintaohjeita ja keinoja.

Kuntien rakennusvalvonnalle toivotaan velvoittavaa ohjeistusta, jotta vieraslajit huomioitaisiin rakennuslupien myöntämisen ja rakennustyömaavalvonnan yhteydessä. Espoossa tällainen on ilmeisesti jo toteutettu. Myös liikennealueita hoitavilta tahoilta edellytetään vieraslajien torjunnan parempaa huomioimista työssään.

Vieraslajien torjuntaan liittyvän toiminnan tueksi kaivataan ensisijaisesti lisää resursseja, rahoitusmahdollisuuksia, hankeyhteistyötä, tiedotusta ja valmiita malleja esim. tiedotukseen ja ohjeistukseen.

Aktivoidaan ja kehitetään

Resurssien rajallisuudesta johtuen tarvitaan lisää keinoja vieraslajitoiminnan edistämiseksi vähäisemmälläkin taloudellisella panostuksella. Tärkeää on vapaaehtoisen kansalaistoiminnan aktivointi sekä vieraslajitietoisuuden lisääminen. Avuksi tarvitaan ahkeraa viestintää monin eri tavoin, jotta tieto tavoittaisi enemmän ihmisiä. Myös vieraslajien esiintymäpaikkatietojen tehokkaampi kerääminen on tärkeää. Tiedot suositellaan tallentamaan vieraslajiportaaliin, mistä ne ovat kaikkien nähtävillä ja hyödynnettävissä. Yhteistyömahdollisuuksia eri tahojen kanssa kannattaa aktiivisesti etsiä ja kehittää. Eri toimijoiden yhteistyöllä saadaan enemmän aikaan. Vieraslajitoimintaan on mahdollista hakea hankerahoitusta eri lähteistä, joita on listattu vieraslajiportaaliin.

Jakamalla tietoa hyväksi havaituista toimintatavoista ja menetelmistä vieraslajitoimintaa voidaan parantaa ja resurssien käyttöä tehostaa. Lisää kokemuksia tarvitaan työllistettävien työtoiminnan, torjuntatiimien ja kansainvälisen talkooleirin hyödyntämisestä vieraslajien torjunnassa. Kokeilemisen arvoisia ovat myös esim. nuorten työtoiminta, kummitorjuntakohteet ja lampaiden laidunnus. Vieraslajitalkoita voi markkinoida esim. yritysten tyhy-päivän toiminnaksi, urheiluseuroille tai oppilaitoksille. Uusia toimintatapoja ja torjuntamenetelmiä on syytä kehittää jatkuvasti. Suositeltavaa on mahdollisuuksien mukaan painottaa ympäristöystävällisiä torjuntamenetelmiä torjunta-aineiden käytön sijaan.

Kiinteistönomistajalla on lainmukainen velvollisuus huolehtia haitallisen vieraslajin torjunnasta maillaan. Yksityisten kiinteistönomistajien kannustamiseksi, tueksi ja ohjaamiseksi tarvitaan kuitenkin kuntien panosta. Jo vakiintuneiden vieraslajien torjunnassa tulee pyrkiä vähintään rajoittamaan lajin kantaa tai estämään sen leviäminen uusille alueille. Mikäli laji on levinnyt laajalle ja sen torjuminen tai hävittäminen ei ole teknisesti mahdollista tai taloudellisesti mielekäästä, on pyrittävä ainakin haittojen minimointiin (Husela-Veistola ym., 2017). Vieraslajistrategian mukaisesti tavoitteena on hävittää jättiputket kokonaan Suomesta seuraavan 20 vuoden kuluessa. Aktiivisella, suunnitelmallisella ja pitkäjänteisellä työllä se on vielä mahdollista.

Lisätietoa: <https://www.vieraslajit.fi/fi/content/haitallisten-vieraslajien-torjuntaan-erilaisia-rahoitus%3%A4hteit%3%A4-0>

Husela-Veistola, E. (ym.) 2017. Ehdotus haitallisten vieraslajien hallintasuunnitelmaksi. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 43/2017.
<http://vieraslajit.fi/fi/content/eu-havi>

Lisätietoja

Anita Muuronen, suunnittelija
ext.anita.muuronen@ely-keskus.fi

puh. 0295 025031

Hämeen ELY-keskus, Lahti